

לעלות

כהן

לתורה

ראשון על

פי עצמו

יום ראשון ג אב

כתובות דף כה

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

פסק הרמב"ם שאינו נאמן לומר 'כהן אני' לעלות לתורה

כתב הרמב"ם (איסור"ב פ"כ ה"ג): מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני, אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו. ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את כפיו, ולא יאכל בקדשי הגבול עד שהייה לו עד אחד.

מקור לפסק הרמב"ם שאין אדם נאמן לומר 'כהן אני', לענין קריאה בתורה ראשון, מביא הר"ן (י:יא. מדפה"ר) ממעשה המובא בגמרא בכתובות (כה:), באחד שבא לפני רבי אמי, והעיד בפניו על אחד שהוא מוחזק אצלו ככהן, וכששאלו רבי אמי מה ראית שבעבורו נראה לך מוכח שכהן הוא, השיב: שקרא ראשון בבית הכנסת. שוב העיר לו שמא מה שעלה ראשון לא היה מחמת היותו כהן, כי אם מחמת היותו גדול, שכן ההלכה שגדול שבקהל קורא אפילו במקום כהן (גיטין נט:). והשיב שעלה אחריו לוי, ואין לוי עולה שני אלא אם כהן עלה ראשון, משא"כ כשלא עלה כהן, נתפרדה החבילה, ושוב אין מעלים לוי אחריו. ואכן על סמך עדותו העלה רבי אמי את אותו אדם לכהונה.

והנה אם אכן נאמן אדם לומר 'כהן אני', ועל סמך זה יעלה לתורה כראשון, אם כן, כיצד יוכל היה רבי אמי לסמוך על כך שקרא בתורה ולהסיק מכך שכהן הוא לכל דבר, שמא לא היה כהן מוחזק ורק טען שכהן הוא ולכן העלו אותו לקריאה ככהן. אין זאת אלא שאדם הטוען 'כהן אני' אינו נאמן אף לא לענין לקרות בתורה ראשון כדין כהן.

דעת הרמ"ך על פי המנהג המקובל להאמינו וביאור הר"ן והרה"מ

כנגד פסק הרמב"ם מביא הר"ן את דבריו של הרב ר' משה כהן (איסור"ב שם) שתמה על פסק זה מהמנהג שהיה מקובל בידם להאמינו לקרות בתורה ראשון. הרמ"ך מוסיף שהדין נותן להאמינו לענין זה, שכן "לא איכפת לן אם יקרא ראשון", כי אין לחשוש שמא מתוך כך יעלו אותו לאכילת תרומה, מאחר ותרומה בזמן הזה דרבנן - ולענין תרומה דרבנן לא חששו כל כך שמא אינו כהן ושלא יעלוהו מקריאת התורה לתרומה. הר"ן מסכים עם פסק הרמב"ם, וכותב שיתכן והמנהג הנהוג בימינו אינו מחמת הטעם שהעלה רבי משה כהן ש'כולי האי לא חיישינן לתרומה דרבנן', אלא משום שאין תרומה מצויה עכשיו בינינו.

גם המגיד משנה (שם) הביא הגהת הרמ"ך בשם 'ראיתי מי שהקשה על רבינו', וכותב על כך הרה"מ שאין מביאין ראיה ממנהג בטעות. ועוד הוסיף לדחות, שאפשר שמה נהוגים כן הוא משום שבארצותינו בלאו הכי אין נוהגים בתרומה, ולכן לא חששו להאמינו לקריאה בתורה. ומ"מ מסיק הרה"מ: ואעפ"כ אין ראוי לעשות כן.

דעת הטור והשו"ע להלכה והכרעת הרמ"א כעין דברי הרמ"ך

הטור (אה"ע סימן ג) העתיק את פסק הרמב"ם, ובבית יוסף העתיק דברי הר"ן המביא את מקור הרמב"ם, ואת דברי הרמ"ך החולק עליו. ואת תשובת הר"ן והרה"מ על טענות הרמ"ך.

על פי זה בשולחן ערוך (אה"ע סימן ג ס"א) נקט להלכה כדעת הרמב"ם, וכתב: מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני, אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את כפיו. אמנם הרמ"א הביא דעת 'יש אומרים' הלא הוא הרמ"ך: דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו בזמן הזה שאין לנו תרומה דאורייתא שנחוש שמא יעלו אותה לתרומה, וכן נוהגין האידנא בכל מקום שאין נוהגין בתרומה בזמנה הזה וליכא למיחש למידת, עכ"ד.

וכבר העיר החלק מחוקק (סק"ב) שהכרעת הרמ"א אינה הכרעה גמורה כדעת הרמ"ך, שהרי כתב שכן המנהג במקומות שאין נוהגים בתרומה בזמן הזה, דהיינו שאין תרומה כלל אפילו לא תרומה דרבנן - וסברא זו תתכן גם לדעת הרמב"ם כמו שכתבו הר"ן והרה"מ. אך עדיין במקום שנוהגים בתרומה - דרבנן - בזמן הזה, נחשוש לדעת הרמב"ם ולא יעלה לקריאה בתורה ולנשיאות כפיים. והגר"א (סק"ז) העיר שאף שהר"ן והרה"מ הביאו ביאור זה לקיים המנהג, אבל לא הסכימו לזה.

קושיית החלק מחוקק על דימוי הרמ"א בין עליה לתורה לנשיאת כפיים

ועל מה שהוסיף הרמ"א שלדעת הרמ"ך מותר אף לישא את כפיו בזמן הזה, הקשה על זה החלק מחוקק (סק"א) שלכאורה הרמ"ך לא השיג על פסק הרמב"ם אלא רק לענין קריאה בתורה ולא לענין נשיאות כפיים. והטעם לחלק ביניהם, כמו שכתב הרמ"ך עצמו בטעם ההיתר לקרוא בתורה ראשון 'דלא איכפת לן אם יקרא ראשון' - כלומר, שאין בזה צד איסור רק מפני דרכי שלום, משא"כ נשיאות כפיים הלא יש בזה איסור עשה (כתובות כד:) ובזה אין מקילין אף לדעת הרמ"ך.

ובבית שמואל (סק"ב) יישב דעת הרמ"א, שהרמ"א הכריח בדעת הרמ"ך שמודה שמותר לו אף לשאת את כפיו, שאם לא כן מה הועיל בטעמו שאין לחוש שמא יעלה מקריאת התורה לתרומה כיון שתרומה דרבנן היא ואין חוששים בה כל כך, הלא עדיין יש לחוש שמא יעלה מקריאת התורה לנשיאות כפיים, שזה איסור עשה מדאורייתא. אלא על כרחך מוכח שדעת הרמ"ך שאף לענין נשיאות כפיים נאמן. וטעם הדבר ש"כל דבר שאין לו הנאה, לא חיישינן שיעשה איסור ואין לו הנאה מזה" ולכן אינו נאמן רק לענין אכילת תרומה, משא"כ לענין נשיאת כפיים ועלייה לתורה - נאמן. [ולכאורה עדיין צ"ב טענת החלק מחוקק מדקדוק דברי הרמ"ך "לא איכפת לן אם יקרא ראשון", והרי לדברי הבית שמואל הטעם הוא כי אין לחוש "שיעשה איסור ואין לו הנאה מזה"].

תמיהת החזו"א מסוגיית הגמרא בגיטין שמבטל 'וקדשתו' דאורייתא

והנה החלקת מחוקק בבואו להקשות על דברי הרמ"א, במה שדימה דין נשיאת כפיים לדין עליה לתורה, הביא דברי הרמ"ך ש"לא אכפת לן אם יקרא ראשון", וביאר כוונתו שאין בזה צד איסור אלא הוא רק מפני דרכי שלום. וכמבואר במשנה בגיטין (נט:). אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום, כהן קורא ראשון וכו'.

ואמנם הגמרא שם (נט:) מביאה כמה פסוקים כמקור הדין להקדים כהן בתחילה: אמר רב מתנה, דאמר קרא 'ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי', אטו אנא לא ידענא דכהנים בני לוי כינהו, אלא כהן ברישא והדר לוי. רבי יצחק נפחא אמר, מהכא, 'ונגשו הכהנים בני לוי', אטו אנן לא ידעינן דכהנים בני לוי כינהו, אלא כהן ברישא והדר לוי. רב אשי אמר, מהכא, 'בלי עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים'. רבי חייא בר אבא אמר, מהכא, 'וקדשתו' לכל דבר שבקדושה.

ומקשה הגמרא על כך: אמר ליה אביי לרב יוסף, מפני דרכי שלום?! דאורייתא היא. ומסיקה הגמרא משמיה דאביי שכוונת המשנה אינה לעצם דין קדימת הכהן, אלא לדין אחר, שכן בסעודה הדין הוא שהבוצע פושט ידו תחילה, אך אם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו. ובאה המשנה להורותנו, שדין זה הוא בסעודה דוקא ולא בבית הכנסת, שאין להקדים את רבו לפני הכהן או הלוי כדי שלא יבואו לידי מריבה.

עפ"ז הקשה החזו"א (אה"ע סימן ב ס"ק ט"ז) על מה שכתב הבית שמואל שקורא בתורה הואיל ואין אוסר בדבר [ומקור דבריו בחלקת מחוקק במה שביאר בדברי הרמ"ך שלא אכפת לן אם יקרא בתורה], הלא אם יש עוד כהן וקורא זר עובר בזה בעשה ד'וקדשתו'.

חידוש החזו"א שהמעלה זר ככהן עובר על 'וקדשתו' אף כשאין כהן

ומוסיף החזו"א שנראה שה"ה אם אין שם כהן, נמי עובר באיסור. שהרי בגמרא בכתובות (כד:): מובא שזר הנושא את כפיו עובר באיסור עשה, ופירש רש"י: "כה תברכו" - אתם ולא זרים, ולאו הבא מכלל עשה - עשה. וביאר החזו"א שאין זה ילפותא 'אתם' ולא זרים, שאם כן היה אפשר לדחות ולומר 'אתם' במצוה ואין זרים במצוה אלא ברשות, אבל עדיין היה מותר לזר לשאת את כפיו. אלא על כרחך ביאור דברי רש"י שכיון שהתורה הקפידה על קדושתו של אהרן, ממילא כל העבודות המסורות לו - אסורות לזר. וכשם שמבואר בגמרא מכח זה ש'כה תברכו' אתם ולא זרים, ה"ה שיש לדרוש כן גם על 'וקדשתו' לזה ולא לזר.

ועכ"פ מבואר מזה שיש איסור בעליית זר לתורה ככהן, ואם כן מהו שכתב הב"ש והח"מ בדעת הרמ"ך שלא אכפת לן אם יקרא בתורה, עכ"ד החזו"א. ולכאורה אם אכן בקריאה למי שאינו כהן במקום כהן יש בה משום איסור עשה שכל מצוות הכהנים לכהנים ניתנו ולא לזרים, אפשר להבין היטב הטעם שהסיק הרמ"א מכח היתרו של הרמ"ך להעלות את האומר 'כהן אני' לקריאת התורה, שמותר אף להעלותו לשאת את כפיו, כיון שבאמת שורש האיסור בין בנשיאת כפיים ובין בעלייה לתורה הוא אחד. ועל כרחנו צריך לומר שמה שכתב הרמ"ך 'לא אכפת לן' הוא כביאור הבית שמואל שאיננו חוששים שמא יעבור על איסור במקום שאין לו הנאה מן הדבר.

והנה בסוף ספר כבוד הכהן, הביא לקט תשובות מרבי חיים קניבסקי זצ"ל, ושם שאלה ה' שאל מאחר וכתב החזו"א שהוקרא ישראל במקום כהן עובר בעשה אפילו אם אין כהן בבית הכנסת, לפי זה אם בא אדם שאינו מוכר ואומר כהן אני, לכאורה אין לכבדו לקרות ראשון וכדעת השו"ע ודלא כדעת הרמ"א ודלא כהכרעת המשנה ברורה (סימן קכח סק"א) שכתב שם: יש אומרים דמי שבא ואמר כהן אני נאמן לשא כפיו, וכן המנהג. האם זה נכון שהחזו"א חולק על המשנ"ב והואמר כהן אני לא יאה נמן לקרות ראשון.

והשיב לו הגר"ח: אינו נכון, והיום עולים על פי עצמו, עכ"ד. ובאמת פלא על השואל, שהרי המשנה ברורה עוסק בנאמנות לישא את כפיו, ונשיאת כפיים לזר יש בה איסור עשה כמבואר בגמרא ואין זה חידוש של החזו"א, ובאמת כבר הקשו האחרונים על פסק הרמ"א שדימה דין נשיאת כפיים לדין קריאה בתורה, מה שאפשר לחלק בזה בדעת הרמ"ך, וע"כ צריך לומר כמו שכתב הבית שמואל שעכ"פ כל שאין בו הנאה האמינוהו על עצמו - ואם כן אין בדברי החזו"א משום סתירה לפסק הרמ"א ולהכרעת המשנה ברורה.

גדר הרשב"א בדין 'וקדשתו' שכשיכול לעלות ואין מעלים אותו מקילין בכבוד הכהונה

ובשו"ת הרשב"א (ח"א סימן קפה) כתב בדין כהן שהיה קורא קריאת שמע וקראוהו לעלות לתורה ראשון, שאינו רשאי להפסיק, וטעמו: שלא אמרו להקדימו אלא משום כבוד כהונתו, ואם הוא פנוי ומקדימין אחר בפניו נמצאו מקילין בכבוד הכהונה, אבל זה שאינו יכול לעלות ולקרות מחמת שהוא עסוק בקריאת שמע, אין כאן קולא אצל כהונתו.

ולפי זה יש להעיר על חלקה הראשון של קושיית החזו"א, באופן שהיה שם כהן אחר וקראו לו, ומכח מה שבטלו עשה במה שלא קראו לאותו כהן, שלכאורה אפשר לדחות הקושיא לפי סברת הרשב"א, כי מאחר ואף לאדם זה קוראים מחמת שאומר שהוא כהן, נמצא שאין זה בגדר 'מקילין בכבוד הכהונה'. אמנם החזו"א הוסיף לחדש שאף כשאין שם כהן, אסור לקרות לזר ככהן, שזה גופא ביטול דין 'וקדשתו' לזה ולא לאחר, ועל זה לא תועיל סברת הרשב"א, שהרי סוף סוף קורא לזר בתורת כהן.

"על כרחך

ביאור דברי

רש"י, שכיון

שהתורה

הקפידה על

קדושתו של

אהרן, ממילא

כל העבודות

המסורות לו -

אסורות לזר,

'כה תברכו'

- אתם

ולא זרים,

'וקדשתו'

- לזה ולא

לאחר"

החידוש היומי מוקדש

לרפואת

הגאון רבי

שלמה בן רבקה

שליט"א

נשמח לאמירת פרק
תהילים לרפואתו